

A „VISSZAROMÁNOSÍTÓ“ MOZGALOM

AZ IMPÉRIUMVÁLTOZÁS KÖVETKEZTÉBEN román uralom alá került magyarságnak egyik legjelentősebb részét kétségkívül a székelyek alkotják. Míg a magyarság többi rétegei egyes nagyobb városokban, vagy vidékeken nem képeznek összefüggő tömböt, hanem inkább kisebb nagyobb, itt-ott összeérő szigeteket a körülöttük élő románok és szászok között, addig a székelyek egymás mellett elterülő négy vármegyében egy majdnem 100%-os színmagyar tömeget jelentenek. Ez a négy megye: Csík, Háromszék, Udvarhely és Marostorda egy része, az úgynevezett Székelyföld, mely sajátos magyar jellegénél fogva mindig különös figyelmet érdemelt; hiszen még a legutolsó, 1930-ban megejtett népszámlálás is 472.447, tehát majdnem egy félmillió magyart talált itt.

Még a háború előtti magyarellenes propaganda is kénytelen volt számolni e magyar vidék különleges fontosságával. Így érthető, hogy a béketárgyalások alkalmával a székelység sorsáról a szászokkal együtt külön rendelkezéssel akartak intézkedni. Ennek megvolt az előzménye a Párizsba küldött román delegátusok elképzelésében is, mely főképpen Alexandra Lapedatu, későbbi liberális kultuszminiszternek egy e célra írott történeti tanulmányában nyert kifejezést. A tanulmányt szerzője „politikai és néprajzi tájékoztatónak“ szánta.

„A székelyek, — olvashatjuk ebben a cikkben — nem lévén semmi lehetőségük magyarországi testvéreikkel való földrajzi összeköttetésre, arra vannak ítélve, hogy alávessék magukat annak az etnikai tömegnek, melynek közepébe őket a sors odadobta. A székelykérdés megoldása csak egy lehet: az, amely az etnikai terület földrajzi helyzetéből következik, azaz a jövőbeni román politikai szervezetbe való belefoglalása egy közigazgatási és kulturális önkormányzat megadásával, mely biztosítja különleges nemzeti életük fenntartását és fejlődését. És pedig annak az elvnek az alapján, mely az összes nemzeti kisebbségeknek önkormányzatot fog biztosítani... önkormányzatot, melyet ebben az esetben éppen a románok fognak elsőkül megadni és tiszteletben tartani ... Mert egy nagy és összefüggő, 12.000.000-t kitevő etnikai tömegben a 450—500.000-nyi székely idegenszerű kis etnikai szigete nem jelent és nem is jelenthet soha komoly zavart a román nép nemzeti és politikai életében.“¹

Lapedatu eme véleménye úgy tekinthető, mint a béketárgyalásokra kiküldött román megbízottak általános felfogása. Sajnos, amikor később arra került a sor, hogy a kisebbségek kérdését — s köztük a

¹ Alexandra Lapedatu: Miscellanea, 159—162. lap.

székelységét is — a kisebbségi szerződésben megnyugtató megoldáshoz juttassák, ebből az elképzelésből igen kevés valósult meg.

A szerződés általános és könnyen kijátszható rendelkezéseket tartalmaz. A székelység kérdését azonban kiemeli a többi általános jellegű intézkedés közül és a 11-ik cikkben kimondja, miszerint „Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász közületeknek a román állam ellenőrzése mellett vallási és tanügyi kérdésekben helyi önkormányzatot engedélyezzen“. A székelyek helyzete ilyenformán nemzetközi szerződésben biztosított s így meg lehetett a reményük arra, hogy az új impérium nem fog e szerződéssel ellentétes intézkedéseket tenni.

A román közvélemény eleinte alig ismerte az új román állam kisebbségeit. Különösen az ókirályságbeli románok árultak el gyakran meglepő tájékozatlanságot ezen a téren. Így érthető, ha a székelység az impériumváltást követő első években keveset szerepelt a román sajtóban és közvéleményben. A románság tudomásul vette, hogy az ország lakosságának 8.4%-a magyar, egyebekben pedig nem érdeklődött közelebről a kérdés iránt.

Az erdélyi románok természetesen ismerték a helyzetet éppen úgy, mint a nevesebb regáti, vagyis ókirálysági román tudósok is. 1920-ban, mikor Goga — Averescu pártjában — kormányra került, székében beszéltek, hogy ő komolyan gondolt a székely önkormányzat megvalósítására. Sőt Marosvásárhelyen magyar egyetem felállítását is kilátásba helyezte abban az esetben, ha a magyarság a Székelyföldre vonul vissza s a többi erdélyi városban levő helyzetét feladja. E tervből azonban semmi sem lett. Így a Székelyföld is osztozott a többi erdélyi vidék sorsában. Iskoláit román állami tulajdonba vették s a hivatalokat megszervezték. Az állami és megyei tisztviselők nagy részét megtartották. Udvarhely megye tanfelügyelője Nistor Ioachim lett, báró Horváth Emil, volt magyar kormánybiztos egykori munkatársa és a magyar kormánynak abban az időben látszólag hűséges exponense. Ez a Nistor a székelység szempontjából különleges szerepet játszott. Ő volt az, aki már 1919 júliusában memorandumot intézett az Erdélyt ideiglenesen kormányzó Consiliul Dirigent-hez, kérve a székelyföldi románosítás megindítását. A Consiliul Dirigent-et azonban 1920-ban megszüntették s így a Nistor-féle beadvány elintézése elmaradt.

A magyarság és a székelység felé akkor fordult újra a figyelem, mikor 1921-ben megindult a politikai szervezkedés. Az Országos Magyar Pártnak 1922-ben történt megalakulása az ismertető cikkek egész sorozatát váltotta ki a román sajtóban. Ezek között már voltak olyan megnyüatkozások, melyek a székelységet külön kiemelték. Iorga professzor lapjában, a „Neamul Românesc“-ben hangsúlyozta, hogy a magyarok a „székelyek kivételével“ tökéletesen azonos fajt képviselnek. Más alkalommal meg kijelentette, hogy a székelyek között sok elmagyarosodott román van.

A következő évben, 1923-ban Gusti professzor tudományos folyóirata az „Arhiva pentru Stiinta si reforma socială“ közölt nagyobb ismertető cikket a romániai magyarokról és székelyekről. A cikkben Vasile Stoica megállapítja, hogy:

„Habár nyelvi szempontból a magyarok és székelyek ugyanazon néphez tartoznak, mégis múltjuk és mentalitásuk alapján ez a két finnugor népcsoport két különböző etnikai egyéniséget képez... A székelyeket a XIII. század végén (?) telepítették le katonai célból, mégpedig az őslakó románság ellen. A székelység tehát az első magyar csoport, amely Erdélyben megtelepedett. Nyelvi összeköttetése azonban megszakadt az alföldi magyarsággal. Életkörülményei miatt szelleme különbözik a magyar szellemtől és nagyon hasonlít a románhoz. Történetük szoros összefüggésben van Moldva és Havasalföld történetével.“¹

E tanulmány megjelenése után a románság bizonyos köreinek érdeklődése felébredt a székelyek iránt. A már említett Nistor tanfelügyelő újabb emlékiratot szerkesztett és azt most már a közoktatásügyi miniszterhez nyújtotta be. Emlékiratában kérte „az elszékelyesített románok érdekében a közoktatás románosításának fokozását“. A közoktatásügy élén ekkor Angelescu állott, aki éppen ebben az időben kezdte meg ismeretes tevékenységét a magyar felekezeti iskolák ellen. Valószínűleg Nistor beadványának tulajdonítható, hogy a sok bezárt felekezeti iskola között első sorban székelyföldi iskolák szerepeltek.

Ezen iskolák bezárásának menetére jellemző, hogy egyetlen rendelettel (90.127—1923. sz.) egyszerre 15 székelyföldi római katolikus iskolát zárt be s egyúttal megvonta az egyházközségektől az engedélyt, hogy felekezeti iskolát tarthassanak fenn. Δ rendelet semmiféle indoklást nem fűz a nagyrányú bezáratáshoz.

Nistor beadványa azonban másoknak is a kezébe került. Így elolvasta Popa Lisseanu egyetemi tanár, akkor közoktatásügyi államtitkár. Olyan új lehetőségeket látott ebben a kérdésben a románságra nézve, hogy azokat „tudományosan“ is szerette volna megalapozni. Ezért hozzáfogott a „tudományos kutatáshoz“. Vele egyidőben és szintén a Nistor-féle beadvány hatása alatt kezdte meg a székelykérdés tanulmányozását Sabin Opreanu is, a kolozsvári egyetem földrajz-tanárának későbbi asszisztense.

Természetesen a székelykérdés emez új lehetőségei ekkor még nem szerepeltek a nyűvánosság előtt. Annyira nem, hogy az 1923-ban megkötött, úgynevezett csúcsai paktumban Goga felajánlotta a magyaroknak a székely megyék prefektusi állásait. Nyűvánvaló ebből, hogy az erdélyi viszonyokat jól ismerő Gogának eszébe sem jutott a székelységet elkülöníteni a magyarságtól, éppen úgy nem, mint Mamiinak, aki 1924-ben a székely megyéket a románok közt levő igen tekintélyes magyar szigeteknek mondta.

Nyilvánvaló azonban, hogy a székelység mind jobban kezdte érdekelni a románokat. Látszik abból a sokféle irányú román megnyilatkozásból, mely 1924-ben történt ebben a kérdésben. A legelső ezek közül Lapedatu kultuszminiszternek március 16-án, a brassói Saguna liceum dísztermében tartott előadása, amikor is ugyanolyan szellemben ismertette a székelykérdést, mint annakidején Párizsban.

Erre a megértő szellemű előadásra sajnos, igen hamar elkövetkezett a cáfolat, mégpedig több oldalról is. Elsősorban Lapedatu saját kollégája részéről, Angelescu közoktatásügyi minisztertől, ő éppen ekkor terjesztette be törvényjavaslatát az állami elemi oktatásról,

¹ Arhiva pentru stiinfa si reforma socială, anul 1923. p. 700.

melyet ez év júliusában meg is szavaztak. Ennek a törvénynek 159. szakaszában a székely megyék közoktatásügyi szempontból kultúr-zónának minősítetnek, azaz fokozott románosítás középpontjába kerülnek. Ezzel kezdődött meg a székelyföldi állami iskolák magyar tanítóinak fokozatos kicserélése és az ókirályságból különleges kedvezményekkel (50%-os fizetéstöbblet, stb.) idecsalogatott, magyarul nem tudó román tanítók munkája.

Valószínű, hogy Angelescu kultúr zónájának eszméjéhez a Nistor-féle memorandum is hozzájárult. Ugyanerre vezethető vissza Sabin Opreanu vállalkozása is, mellyel alá akarta támasztani a székelyföldi kultúr-zónát. E célból „tanulmányozni“ kezdte a székelység történetét s kutatásainak eredményét 1924 végén cikksorozatban közölte a „Societate de Maine“ című román folyóirat hasábjain. Cikkei később könyvalakban is megjelentek „Terra Siculorum“ cím alatt. Célkitűzésére jellemzők a szerző következő gondolatai:

„Román történész, földrajztudós, politikus stb. bármiféle hazafi, ki népe sorsa iránt érdeklődik, méltán kérdezheti: mi történt az őslakó román lakossággal, vagy a később is jöttéssel a Hargita keleti és nyugati nyúlványainál? Akik sosem voltak barátaink, mindig tagadták egy őslakó román lakosság létezését nemcsak a Hargita hegyei körül, hanem egész Erdélyben. E kérdések újrafelvétele ma kettős fontossággal bír: Először tiszta tudományos, azután gyakorlati politikai szempontból.

Az itt érintett kérdésre vonatkozó igazság megállapításából bizonyos kulturális és politikai intézkedéseknek kell következniük, melyek képesek legyenek a legközelebbi jövőben biztosítani egy igazságos egyensúly helyreállítását a Hargita környéki lakosság elosztásában, ahol ma Románia legegységesebb kisebbsége, a székelység lakik.

Azért választottam a székely tartományból Udvarhely megyét — folytatja tovább Opreanu —, mert a Kárpátokon inneni Romániában ez van a legjobban elszékelyesítve. Ha sikerülni fog, hogy legalább részben is bebizonyítsuk a történeti igazságot e szék román lakosságára nézve, annál könnyebb lesz ez Felső-Dácia többi kisebbségi lakosságú tartományaira nézve.“¹

Szerző továbbiakban kifejti, hogy eltekintve a román földrajzi nevektől, az intézmények, a népviselet és szokások alapján is a székelyek közelebb állanak a románokhoz, mint a magyarokhoz. Állításainak legnagyobb részét történetileg arra a diplomára alapítja, melyet Ulászló király (Vladislav) adott ki 1301-ben az Oláhfalu-ban lakó kenézék számára. Ebben az okiratban e község jogai biztosítatnak a székelyekkel szemben. „Tehát — folytatja tovább a szerző: az okmányból az derül ki, hogy Udvarhely megye őslakói románok voltak“ ez az első diploma, melyben említés van az udvarhelyi székelyekről; az Oláhfaluvall történeteket pedig Opreanu szerint e szék egész ősi lakosságára lehet alkalmazni.

A székelykérdés ilyenén való felfogása természetesen érthető feltűnést keltett mindenfelé. A román és magyar sajtó egyformán felfigyelt rá. Magyar részről Karácsonyi János történétíró felelt Opreanunak a „Magyar Kisebbség“ 1925 januári számában. Válaszában rámutatott, hogy Sabin Opreanu egy történelmi okmányhamisító „kelep-céjébe“ esett, mivel az 1301-es Vladislav-féle diplomát igaznak tekinti, holott azt a XIX. században hamisították, vaskos tudatlansággal, mert hiszen Ulászló nevű magyar király 1424-ig nem is létezett! így tehát Opreanu egész elmélete, melyet e hamisított diplomára épített fel, elesik, mivel az alépitmény hamis.

¹ Sabin Opreanu: Terra Siculorum p. 3—4.

Karácsonyi fejtegetései azonban nem riasztották vissza Opreanut céljának követésétől. Tovább tanulmányozta a kérdést s két év múlva, 1927-ben újra kiadott egy röpiratot, most már a legnagyobb erdélyi román közművelődési egyesület az „Astra“ segítségével. Művének címe „A románoknak a vallás útján való elszékelyesítése“. Az elszékelyesített románok számára nézve már nem ad olyan határozott adatokat, mint két évvel azelőtti cikkeiben. Lehet, hogy Karácsonyi figyelmeztetése némileg óvatosságra intette őt. „Nehéz ma már meghatározni a székelyek közétért románok százalékát, —írja röpiratának befejező soriban — de hogy számuk nagy volt s hogy talán annak a vérnek, mely ma folyik ebben a népben több, mint fele román vér, az több mint valószínű.“¹

Opreanu e munkája nem annyira tartalma miatt jelentős, mint azért, mert az Astra kiadásában jelent meg. Az Astra tehát érdeklődni kezdett a székelykérdés iránt s hogy nem tett közelebbi lépéseket annak román megoldása érdekében, az valószínűleg az akkori politikai viszonyoknak tulajdonítható. Ugyanis ekkor, 1927-ben már kirobbanás-hoz közeledett az a feszültség, mely Románia két legnagyobb pártja, a liberális és nemzeti parasztpárt között évek hosszú során át felhalmozódott s az egész román közvélemény lázasan figyelte e politikai harc mozzanatait. Az Astra, mint az erdélyi románság szervezete, a Maniu vezetése alatt levő nemzeti parasztpárt esélyeiért izgult s így a Sabin Opreanu által felvetett kérdés egyelőre háttérben maradt. Az előtérbe kerüléséhez különben is olyasvalakire lett volna szükség, aki minden erejével belefeküdjék a román sajtó ezirányú megoldozásának munkájába. De az út már elő volt készítve.

Az AZ EMBER, aki néhány évvel később tényleg megindította akcióját ebben az irányban, különös és mindenképpen érdekes egyéniség: Dobrota M. Octavian. Erdélyi román papfiú, aki néhány évi egyetemi tanulás után tanári katedrát kapott a székelyudvarhelyi 1922-ben alapított „Stefan Octavian Iosif“ líceumban. Az ugyanekkor létesített sepsiszentgyörgyi és Csíkszeredái román líceumok azonos célt szolgáltak: a székelyek elrománosítását. Ennek a célnak szolgálatában állott az udvarhelyi iskola is, melynek Dobrota előbb tanára, később igazgatója lett.

1925-ben hetilapot alapított „Harghita“ címen, mely eleinte két nyelven, románul és magyarul próbálta a román érdekeket képviselni, később csak magyarul jelent meg s a mindenkori kormány rendelkezésére állva, a kormánypártoknak csinált propagandát a székelyek között. Elképzelése az volt, hogy magyarul, a magyar körülmények ismeretében fog magyar híveket toborozni a román pártoknak. Így természetesen minden módon támatta a Magyar Pártot s annak politikáját s állandó polémiát folytatott az Udvarhelyen megjelenő Székely Közélet c. hetilappal, mely a magyar érdekeket képviselte.

Ilyen előzmények után lépett Dobrota 1928-ban a nagy román nyilvánosság elé, mikor a Cuvantul című román újság november 20-i számában cikket írt a székelység „visszarománosítása“ érdekében.

¹ S. Opreanu: Săcuizarea Românilor prin religie p. 37.

„Kibújik a szeg a zsákból“ írta a Székely Közélet, ismertette Dobrota cikkét. Az udvarhelyi magyar körök nagy meglepetéssel értesültek erről, mert Dobrota addig sok tekintetben úgy szerepelt, mint a román-magyar megértés harcosa. Magyar leányt vett feleségül, magyar társaságba szívesen járt, a falvakon magyar érzelmű propagandabeszédeket tartott a nép előtt. Most pedig kiderült, hogy mindezt a székelység elrománosítása érdekében cselekszi. Nemsokára azonban összetűzött azokkal a magyar munkatársaival, akik, mint Réti és mások, segítségére voltak a Hargita című újság szerkesztésében és terjesztésében. Kivált tehát az általa alapított lap szerkesztői közül s új terveken gondolkodott. Már csak azért is, mert időközben, nem tudni mi okból, líceumi állását elvesztette. Hogyan tudná megélhetését biztosítani? Csak úgy, hogyha bebizonyítja, hogy az egész románságnak szüksége van rá. Így azután megfogamzott fejében az a gondolat, hogy egy új hetilapot indít, amely azonban most már kizárólag román nyelvű lesz és a székelyföldi román tisztviselőkre épül fel. A gondolat 1931-ben vált tétté, amikor március elsején megjelent a „Secuimea“ („Székelyföld“) című hetilap. Felelős szerkesztője G. N. Gárnetiu, míg a tulajdonképpeni szerkesztője és spiritus rector-a Dobrota.

A lap első számából kiderül, hogy Dobrota müyen módon képzelte el céljának megvalósítását. Eddig ugyanis az volt az elképzelése, hogy egyenesen a székelyeket próbálja meggyőzni a román érdekek szolgálatának hasznáról. Most minden erejével azon van, hogy a románságot győzze meg a székelyek elrománosításának szükségéről. Mivel a románosító munkában csak román eredetű tisztviselőkre lehet számítani, arra kell törekedni, hogy a székely megyékben lehetőleg minden állásba csak tiszta románok kerüljenek. Ezeket a románokat egyesületekben, heti összejövetelek, előadások által kell összefogni és románosító öntudatukban megerősíteni. Dobrota ezt a programot jobb ügyhöz méltó szívóssággal és kitartó fanatizmussal próbálta megvalósítani. Már az első évben elég tekintélyes sikereket ért el és sokfelől biztatást kapott. Így például a Iorga-kormány alatti választások alkalmával csak román képviselőket engedtek propagandára a megyében.

Más irányban is jelentkeztek a „Secuimea“ által megindított propaganda hatásai. Megkezdődtek a még állami szolgálatban levő magyar tisztviselők nyelvvizsgálói. Gondolhatjuk, hogy milyen eredménnyel vizsgáltak. Másrészt viszont újra hozzászóltak a székelyek elrománosodásának kérdéséhez az egyes román tudósok. 1932-ben jelent meg Popa-Lisseanu-nak tekintélyes könyve. „Secuiei și secuizarea Romanilor“ (A székelyek és a románok elszékelyesítése). Ez a könyv nagy befolyással volt a székelység képének a román közvéleményben való kialakulására.

„A székelyek — írja a bevezetésben — a magyar nyelvet beszélik, de természetükkel és életszokásaikkal különböznek a magyaroktól. Románia közepén, Erdély keleti részében laknak, *de nem képeznek egy tömör blokkot*, amint a magyarok propaganda céljából hamisan feltüntetik. *A valóságban egy ilyen blokk nem létezik*, mert amint nem létezik Erdélyben egy szintiszta szász lakosságú község, épp úgy nem létezik egyetlen szintiszta székely község sem. S ha mindezek dacára a hivatalos magyar statisztika olyan falvakat is felfedez, ahol csak székelyek

lagnak, ez csak a magyar statisztikát jellemző különös felfogásnak tulajdonítható. A „székely blokk csak az 1848 utáni modern időknek a találmánya, melynek célja az, hogy elhitesse egy erdélyi székely néperő létezését a románság kellős közepében“.

Popa-Lisseanu könyve nagy feltűnést keltett. A következő évben franciául is kiadta munkáját: *Sicules et Roumains, Un procès de dénationalisation* 1933 cím alatt. Sőt három év múlva magyarra is lefordíttatta dr. Kendy Sándor (ismeretlen valaki!) által és a térképekkel, statisztikai adatokkal megspékelt 122 oldalas könyvet ezrével osztogatták ingyen a székely atyafiaknak. Fordítása azonban olyan rosszul sikerült, hogy nem valószínű, hogy a székelyek nagyon kaptak volna rajta.

Ettől kezdve a román sajtó állandóan felszínen tartja a székelyföldi visszarománosítás kérdését és folyton fokozódó dühvei uszít ezen a téren. Ez érthető már csak abból a jelenségből is, hogy 1933-ban a román közvélemény véglegesen a jobboldali világnézethez csatlakozik és így kisebbségi kérdésben is a nemzeti kizárólagosság szélsőséges elvét vallja. Dobrota munkáját tovább folytatja és Udvarhelyt lassanként a székelyföldi visszarománosítás középpontjává teszi. Kitartó munkatársai is akadnak. Elsősorban az oklándi főszolgabíró, Cionca Macedón. 1933 végén a nagyobb székely helységekben román tanárok, köztük Ghibu professzor, előadásokat tartanak a székelyek román eredetéről.

1934-ben már olyan általános a székelyföldi visszarománosítás gondolata, hogy hatóságok, kultúregyesületek, képviselők, román püspökök, egyszóval a román hivatalos fórumok is minden eszközzel támogatják Dobrota mozgalmát. Ez év elején Dobrota és Cionca magánkihallgatáson jelennek meg Bálán Nicolea szebeni ortodox román metropolita előtt és őt a székelyföldi román egyházak fokozott iramú építésére kérik fel. Ugyanekkor egy másik küldöttség a balázsfalvi görög katolikus érsekségnél jár hasonló céllal. Egyidejűleg memorandumot adnak be a közoktatásügyi miniszterhez is, a székelyföldi román oktatásügy átszervezése érdekében. Ezekre a közbelépésekre most már további intézkedések történnek. Bálán metropolita 100.000 lejt ad Cioncanak templomok építésére, ugyanakkor pedig szakértőt küld ki a székelyföldi egyházi viszonyok tanulmányozására. Angelescu közoktatásügyi miniszter pedig elrendeli, hogy minden községben állami iskola szervezendő, tekintet nélkül arra, hogy van-e ott felekezeti iskola vagy nincs. Az Astra ugyanakkor megkezdi orvosi szakosztálya révén a székelyföldi vérvizsgálatokat. A mozgalom kiszélesedik. Csíkszeredában újraéled az 1929-ben alapított és azóta csak tengődő „Gazeta Ciucului“ című újság; két gyergyószentmiklósi román ügyvéd 500 példányban veszi meg és küldi ingyen a falvakba. Ugyanebben az évben indul meg a harmadik székely megye román hetilapja is, a Sepsiszentgyörgyön megjelenő „Neamul Nostru“.

A visszarománosítás mozgalma körül most már akkora propaganda folyt, hogy mindenütt beszéltek róla. Magyar körökben sokan Iorgának tulajdonították az egész akciót és őt hibáztatták érte, mat valamikor ő kezdte volt hangsúlyozni a székelyek külön eredetét. E híresztelések Iorgát kellemetlenül érintették és ezért 1934 március 9-én megemlítette a kérdést a szenátusban. Elismeri, hogy a székelyek magyarfajúak és közülük nagyon soknál még ma is az első letele-

pülők fizikai jellege található meg. De azt is állítja, hogy „van egy román elem is, amelyiket elnemzetietlenített az állam, a szegénység és saját tudatlansága. Ott a mi románjainkat vissza kell kémünk, minden eszközzel.“

Iorga fellépését nemsokára más román előkelőségek is követték, így az ortodox egyház pátriárkája, Miron Cristea 1934 májusában memorandumot adott be a kormányhoz a székelyföldi „visszarománosítás“ kérdésében. Többek között azt követelte, hogy csak román tisztviselők maradjanak a Székelyföldön és az állam lásson hozzá, hogy előadók által, állami óvodákkal, iskolákkal, de mindenekelőtt az ortodox egyház minél szélesebb körű támogatásával szerezzék vissza az elszékeltesített románokat. Dobrota diadalmasan javasolja újságjában, hogy most már e vidék neve ne székelység, hanem „Elszékeltesített vidék — Regiune Secuizată“ legyen.

A Secuimea most már mind merészebb hangot üt meg. Az elhajított kő pedig repül tovább.

1935-ben a visszarománosító mozgalom újabb eredményeit láthatjuk. Magyar tanító már alig maradt állami szolgálatban. Ugyanez áll a jegyzőkre és más állami hivatalnokokra. 1929-ben például csak 33 román tanító volt Udvarhely megyében, 1934-ben már 141 van, a következő évben pedig újabb 58-at neveznek ki. Természetesen a magyar tanítókat vagy nyugdíjazták, vagy nyelvvizsgával, nyugdíj nélkül elbocsátották, vagy pedig áthelyezték. Ugyanez a helyzet a csíki és háromszéki román tanítóknál is. Csíkben 1935-ben 400 tanító közül már csak 90 kisebbségi. A románok mindenütt megsaporodtak, sőt olyan módon lépnek fel, hogy az már Dobrotáékat is megriasztja. A Gazeta Ciucului című újság 1935 elején egy „Patriotarzii“ című cikket ír, melyet Dobrota egészen leközel és szomorúan megjegyzi, hogy sajnos minden sora aktuális: „Egy idő óta valóságos álhazafias járvány ütött ki“ Csík, Udvarhely és Háromszék megyében — olvassuk. A szegény székelyföldi románok sorsa százalmas kereskedelmi árucikk lett, amellyel ezek a félműveltek elárasztották a piacokat, kompromittálva az eszmét, groteszk és derűtséget keltő találékonyssággal.“

E szomorúságot azonban ellensúlyozta Dobrotáék szemében az, hogy Cionca kezdeményezésére 1935 januárjában megnyílt Oklándon az első paraszt-főiskola székelyföldi román tanulók részére. A tanítás ingyenes volt, a költségeket az Astra vállalta. Az így kiképzett románok falvaikba visszatérve, öntudatos képviselői lettek a románosításnak.

1935 februárjában Dobrota és Gárnepu összekülönböznek. Dobrota új lapot alapít, melynek címe „Glas românesc in Regiunea Secuizată“. Gămetiu a következő hónapban Gazeta Odorheiului címen folytatja régi lapját. A két „vezér“ között elvi ellentétek is vannak. Gárnepu ugyanis védelmébe veszi a kisebbségi tanítókat, kik az állam szolgálatában kötelességüket teljesítik. Ezzel szemben Dobrota a Glas Românesc-ben mindenféle magyar tisztviselő eltávolítását követeli. Harcol a renegátok ellen, mert szerinte azok mindig megbízhatatlanok. Programja röviden a következőkben foglalható össze: A Székelyföldön meg kell akadályozni annak a lehetőségét, hogy valaha is önkormányzatot létesíthessenek. Ehhez azonban román lakosság kell.

„Tehát meg kell teremteni ezt a román lakosságot, még pedig a legtermészetesebb módon, vissza kell hozni az elszékelyesített románokat, akik itt a Székelyföldön 35—40%-ra is rúgnak.“

1935 folyamán az állam és a különböző román hazafiás egyesületek mind nagyobb erővel avatkoznak bele a székelyföldi „visszarománosítás“ munkájába. Az akció elsősorban az állami iskolák és a sok helyen megépített román nemzeti egyházak keretében folyik.

A propagandát vezető hazafiakat nem riasztja vissza a román tekintélyek óvatosabb vélekedése. Ők a helyszínen vannak, tehát jobban tudják. A Glas Romanesc nemsokára a székelyföldi lakosság román eredetű egyedeinek százalékát az addigi 40-ről 60—70 százalékra emeli, Gociman pedig, az egyik legismertebb uszító, arról beszél, hogy az 500.000 székely közül 300.000-et „elszékelyesítettek“. Az arányemelést befejezi az Astra által rendezett vérvizsgálatról beszámoló Rámneanfu Petre, mikor kijelenti, hogy a megejtett vérvizsgálatok alapján „a székelyek román eredetűek“. Ezt pedig nemcsak a Kolozsváron tartott előadásában mondja, hanem az Astra kiadásában megjelenő, külföldi propaganda célú „Revue de Transylvanie“ című francia nyelvű folyóiratban is, ahol ismerteti a vérvizsgálatok eredményét. Megállapítja, hogy kutatásai szerint „a ma székelyeknek nevezett erdélyi lakosok etnikai eredete azonos a románokéval“. Ez szerinte történelmileg is megmagyarázható, mégpedig úgy, hogy a településkor csak kevés székely jött Erdélybe s akik jöttek, azok elsősorban harcos férfiak voltak. Ezek tehát összeházasodtak az őslakó románság leányaival. Az a tény, hogy a székelyek ma is magyarul beszélnek, Ramneantu szerint egész egyszerűen azzal magyarázható, hogy a családokban mindig a családfenntartó férfi határozza meg, hogy milyen nyelven beszéljenek a családtagok.¹

1936 óta már kitaposott utakon jár „a visszarománosító akció“. Bátran lehet azonban egyszerűen igazi nevén: románosításnak nevezni, mert a „visszarománosítók“ nyilatkozatai csak a helyzetet nem ismerőket téveszthetik meg.

Miután Ramneanpi „bebizonyította“, hogy a székelyek eredete azonos a románokéval, ma már természetesen az egész székelységről beszélnek, mikor a „visszarománosításra“ gondolnak. Az állami intézkedések alátámasztják ezt az igazságot. 1936 húsvétja alkalmával Miron Cristea pátriárka intézett felhívást papjaihoz a visszarománosítás ügyében. Ugyanez év júniusában Angelescu közoktatásügyi miniszter adott ki körrendeletét, melyben az ókiráltságbeli középiskolákat kötelezte arra, hogy támogassák a székelyföldi románokat. Eszerint minden iskolának támogatása alá kell vennie egy székely községet, gondoskodnia kell a község könyvtáráról, a falu székely tanulói közül 2—5-öt ingyen kell tanítania és minden évben meg kell látogatnia az általa gyámoltított falut.

1936 végén tartotta Mussolini ismeretes nagy beszédét, melyben a Magyarországgal szemben elkövetett igazságtalanságokat bélyegezte meg és az olaszok barátságáról biztosította az igazságtalanságok jóvátételét követelő magyarságot. Képzeltük, miképpen érintette ez

¹ Revue de Transylvanie 195. Tome II. N. 1. p. 45.

Dobrotát. Hát vájjon nem befejezett dolog a mai „status quo“? Hiszen akkor még az is lehetséges, hogy egykor itt a Székelyföldön, ha egyéb nem is, de egy önkormányzat megvalósul és nem lesz többé szükség reá, mint törvényszéki tolmácsra, mert egy önkormányzat esetében a székelyek anyanyelvüket használhatják a bíróság előtt! Innen magyarázható hírheft cikke, melyben fékevesztett gyűlöletében inkább Szent Bertalan éjszakát helyez kilátásba a magyaroknak, csakhogy az ő terveit semmi se zavarja. Ez már kissé sok volt a kormánynak is, melyet kellemetlenül érintett a dolog, annál is inkább, mert a maga nemében páratlan uszítás ügye az angol parlamentben is szóba került; tehát két hétre betiltatta a lapot. Azóta a lap valamivel enyhébb hangon, de ugyanazt a politikát képviseli.

Áttekintve a román sajtó eme tevékenységét a székelykérdésnek 1918 óta való fejlődésében, megállapíthatjuk, hogy a mai székelyföldi helyzetet elsősorban ennek a sajtónak tervszerű uszítása idézte elő. Ma már nincs magyar jegyző s nagyon kevés magyar tanító van a Székelyföldön. Más vidékekhez viszonyítva a felekezeti iskolák száma rendkívül kicsi s a meglévők napról napra újabb támadásokat kell kivédjenek. A legtöbb faluban egyedüli magyar értelmiség a magyar pap. Vele szemben ott áll a román jegyző, a román tanítók hada és a román csendőr. A székelyföldi „vezető-középosztály“ ma már kilencven százalékban legalább román. A falvakat ők vezetik. A nép magyarul beszél, de már itt is, ott is nagyobb csoportok térnek „vissza“ a román egyházakba. Terrorral, csábítással, primárnak kinevezett román papok mesterfogásaival egyre szaporodik a román egyházak híveinek csapata. Eddig hozzávetőleges becslés szerint kb. 5000-en tértek át a különböző román egyházakba. Minden székely megyében rendeznek évenként egy-egy paraszt-főiskolás tanfolyamot. Ezekon a tanfolyamokon évről évre több falusi gazdát képeznek ki arra, hogy a falujában zászlóvivője legyen a románosításnak. És nagyon sok faluban már megtörtént a falu kettészakadása: egyik részen a privilegizáltak, akikben valami román eredetet fedeztek fel, másik részen azok, akik még egyelőre székelyek. Természetesen az előbbiekből telik ki a primár, a falut vezető réteg, akiknek ténylegesen kezében van a falu. A többieket terrorizálják, a magyar papot feljelentik, a csendőrt, az ügyészt mozgósítják ellene s így érthető, ha ma a legtöbb székely faluban túrhetetlenül súlyos a helyzet. Mi lesz ennek a vége? Nehéz lenne jóslásokba bocsátkozni.